

Αρχαία Ελληνικά Προσανατολισμού • Κύκλος μαθημάτων Β' Λυκείου
Κλείδα για το Διαγώνισμα της 11^{ης} Φεβρουαρίου 2024

Διδαγμένο Κείμενο

A1. α. Λάθος, β. Λάθος, γ. Σωστό, δ. Λάθος, ε. Σωστό, στ. Σωστό

A2. θνητά γένη

A3. Έπιμηθεύς

B1.α. Κατά την προτεινόμενη μοριοδότηση, 2 μονάδες για κάθε σημείο = μονάδες 6

- **είμαρμένη** (μείρομα: συμμερίζομαι, συμμετέχω· εΐμαρται (απρόσωπο ρήμα): είναι πεπρωμένο): Για τους αρχαίους Έλληνες (ήδη από τα ομηρικά χρόνια) η εΐμαρμένη είναι η αμάχητη δύναμη, ισχυρότερη και από τους θεούς, που καθορίζει τη μοίρα (ομόρριζη λέξη) του κόσμου και των ανθρώπων.

Η εΐμαρμένη ως έννοια στην ελληνική γραμματεία αποτελεί μια αφηρημένη, υπερφυσική δύναμη που δρα ανεξέλεγκτα. Ο Πρωταγόρας την παρουσιάζει ανώτερη και από τους θεούς. Με την αντίληψη αυτή συμφωνούν κι άλλοι φιλόσοφοι, όπως ο Ηράκλειτος και οι Στωικοί.

- Εΐμαρμένος χρόνος είναι ο αυστηρά προκαθορισμένος. Σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, λοιπόν, η γένεση του κόσμου δεν μπορούσε να συμβεί ούτε νωρίτερα ούτε αργότερα από τότε που έγινε.

- **γένεσις**: Ο όρος αναφέρεται στη διαδικασία με την οποία κάτι που δεν υπήρχε άρχισε να υπάρχει. Στον κοσμογονικό του μύθο ο Πρωταγόρας παρουσιάζει τη γένεση του κόσμου ως θεϊκή δημιουργία. Αυτή είναι και η διδασκαλία του ίδιου του Πλάτωνα στον Τίμαιο (28α κ.ε.). Το σχετικό με τη δημιουργία κεφάλαιο εισάγεται με τη φράση (29d-e): *Λέγωμεν δὴ δι' ἦντινα αἰτίαν γένεσιν καὶ τὸ πᾶν τότε ὁ συνιστὰς συνέστησεν [Ἰσχύει δὲ, λοιπόν, για ποια αἰτία ὁ Δημιουργὸς συνέθεσε τὸ γίγνεσθαι καὶ ὅλο αὐτὸ τὸ σύμπαν –μετ. Β. Κάλφας]*

B1.β. Κατά την προτεινόμενη μοριοδότηση, 1 μονάδα για κάθε σημείο (●) = μονάδες 4

- Ο Προμηθέας και ο Επιμηθέας ήταν Τιτάνες, γιοι του Ιαπετού και της Ωκεανίδας Κλυμένης. Ειδικότερα, ο Προμηθέας είναι αυτός που, όπως δηλώνει και το όνομά του (σύνθετο από τις λέξεις **πρὸ + μῆτις = σκέψη**), **σκέφτεται πριν κάνει κάτι, σταθμίζει τις συνέπειες και έπειτα προβαίνει σε πράξεις**. Αποκαλείται σοφώτατος των Τιτάνων, «αἰολόμητις», βοηθός του Δία. Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να τον χαρακτηρίσουμε προνοητικό, διορατικό, σώφρονα, συνετό, προσεκτικό. Στον μύθο του Πρωταγόρα παρουσιάζεται ως ευεργέτης του ανθρώπου, καθώς με τα δώρα που έκλεψε από τους θεούς (τη φωτιά και την έντεχνη σοφία) βοήθησε τον άνθρωπο να κυριαρχήσει πάνω στη φύση και να αναπτύξει πολιτισμό.
- Από την άλλη μεριά, ο **Επιμηθέας** είναι αυτός που, όπως δηλώνει και το όνομά του (σύνθετο από τις λέξεις **ἐπι + μῆδος**), σκέφτεται μετά την εκτέλεση μιας ενέργειας και βρίσκεται αντιμέτωπος με τις συνέπειές της. Είναι «**άμαρτινός**» ή «**ὀψίνος**». Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να τον χαρακτηρίσουμε αστόχαστο, απερίσκεπτο, επιπόλαιο, παρορμητικό. Στον μύθο του Πρωταγόρα παρουσιάζεται λόγω απρονοησίας να εξαντλεί όλα τα εφόδια στα ζώα και να αφήνει τον άνθρωπο εντελώς αβοήθητο και ανυπεράσπιστο.
- Αποφασιστική για την εξέλιξη του μύθου στάθηκε η επιθυμία του Επιμηθέα να αντιστρέψουν τους ρόλους με τον αδερφό του και να αναλάβει ο ίδιος το έργο της κατανομής ιδιοτήτων. Το αποτέλεσμα ήταν, όπως θα δούμε και στην επόμενη ενότητα, να εξαντλήσει όλα τα εφόδια στα ζώα και να αφήσει τον άνθρωπο ανυπεράσπιστο και αβοήθητο.
- Η αντιστροφή των ρόλων εξυπηρετεί απόλυτα την οικονομία του μύθου, καθώς εξαιτίας του λάθους του Επιμηθέα, ο Προμηθέας αναγκάζεται να κινητοποιηθεί για να σώσει τον άνθρωπο. Παράλληλα μέσω της αντιστροφής των ρόλων εκφράζεται έμμεσα η κριτική του σοφιστή Πρωταγόρα προς το θείο έργο.

B2. 10 σημεία (•) x 1 μονάδα = 10 μονάδες

- ❖ δύσκολα θα μπορούσε κάποιος να τεκμηριώσει ότι οι διαπιστώσεις στο παράλληλο διαφοροποιούνται αισθητά από το πλαίσιο που τίθεται στον πρωταγόρειο μύθο.
- Οι διαπιστώσεις του παράλληλου κειμένου σχετικά με τους αρχαιοελληνικούς κοσμογονικούς και ανθρωπογονικούς μύθους **επιβεβαιώνονται σε μεγάλο βαθμό και στον μύθο του Πρωταγόρα**. Πρώτα απ' όλα η δημιουργία των ανθρώπων **προϋποθέτει την ύπαρξη των θεών** (*Ἦν γάρ ποτε χρόνος ὅτε θεοὶ μὲν ἦσαν, θνητὰ δὲ γένη οὐκ ἦν*), αφού οι τελευταίοι είναι αυτοί που πλάθουν τα ανθρώπινα πλάσματα, ενώ και η γένεση του κόσμου παρουσιάζεται στο σύνολό της ως θεϊκή δημιουργία.
  - Στο παράλληλο κείμενο η γεννητική δύναμη της γης σχετίζεται με **μητριαρχικά πρότυπα** και την πίστη στην Μητέρα-Γη, την παμμήτηρα Γη. Διαπιστώνουμε, λοιπόν, την αρχέγονη αντίληψη της Μητέρας-Γης στην κοιλιά της οποίας γονιμοποιήθηκαν και δημιουργήθηκαν τα ζώα και τα φυτά: μία αντίληψη που υποδηλώνει και τη σημασία που αποδιδόταν στον **αυτοχθονισμό** (*συναφής ως προς τούτο κι ο μύθος των Σπαρτών Καδμείων*).
  - Αυτό ακριβώς διαφαίνεται και στον μύθο του Πρωταγόρα. Οι θεοί δημιουργούν τους ανθρώπους μέσα στη γη (*γῆς ἔνδον*), με χώμα και όσα αναμειγνύονται με το χώμα (*ἕκ γῆς καὶ πυρὸς μείξαντες καὶ τῶν ὅσα πυρὶ καὶ γῆ κεράννυται*) χρησιμοποιώντας βεβαίως και άλλα υλικά.
  - Επιπλέον, σύμφωνα με το παράλληλο κείμενο, οι αρχαιοελληνικοί μύθοι αναφέρονται σε όντα γεννημένα **από τη γη** και φτιαγμένα με χώμα, πηλό, πέτρα και άλλα στοιχεία, κοινά σε πολιτισμικές αναφορές άλλων παραδόσεων (Βαβυλώνιοι, Αιγύπιοι). Πιο συγκεκριμένα γίνεται αναφορά στο θηλυκό στοιχείο της (Μητέρας – Γη): η Γαία γεννά, ανατρέφει και φροντίζει τα παιδιά της και όλα τα έμβια όντα που κατοικούν τη Γη.
  - «*ἕκ γῆς καὶ πυρὸς μείξαντες*» Σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, οι θεοί δημιούργησαν τα θνητά όντα από δύο βασικά στοιχεία, το χώμα και τη φωτιά. Η άποψη αυτή φαίνεται να ακολουθεί την κοσμογονική θεωρία του Παρμενίδη. Το χώμα, πυκνότερο στοιχείο, παραπέμπει στη μητέρα-γη που γονιμοποιεί και δίνει ευφορία κι ανάπτυξη στα όντα. Η φωτιά, αραιότερο στοιχείο, αποδίδει την αστείρευτη ενέργεια, την αέναη κίνηση, η οποία δίνει ζωή στα όντα, τα συγκροτεί σε ύπαρξη ή τα μεταβάλλει ως είδος.
  - Στη συνέχεια, όμως, με τη φράση «*τῶν ὅσα πυρὶ καὶ γῆ κεράννυται*» η άποψη του εμπλουτίζεται και από τη θεωρία του Εμπεδοκλή, σύμφωνα με τον οποίο τα έμβια όντα προήλθαν από τη σύνθεση της φωτιάς, του χώματος, του νερού και του αέρα.
  - Ήταν διαδεδομένη στην αρχαιότητα **η θεωρία για τα τέσσερα στοιχεία** (γη, πῦρ, ἀήρ, ὕδωρ) από την ανάμειξη των οποίων (σε ποικίλες αναλογίες) απαρτίζονται και μετασχηματίζονται όλα τα υλικά πράγματα. Ο Εμπεδοκλής **τα ονομάζει ῥιζώματα**.
  - **Τα δύο τελευταία στοιχεία, το νερό κι ο αέρας, δεν κατονομάζονται από τον σοφιστή**. Στο κοσμολογικό του έργο Τίμαιος (53a-b) ο Πλάτων θέτει την ύπαρξη των τεσσάρων στοιχείων **πριν και από τη δημιουργία-μορφοποίηση του κόσμου από τον θεό**: «*Ὡς τότε ὅλα βρισκόνταν σε κατάσταση ἀλογη καὶ ἀμετρη. Τον καιρὸ που ξεκινούσε ἡ διακόσμηση του σύμπαντος, ἡ φωτιά, το νερό, ἡ γη καὶ ὁ αέρας ἀρχικὰ παρουσίαζαν ἰχνη μόνου τῆς φύσης τους, δίνοντας τὴν ἐντύπωση πραγμάτων που ἔχουν ολοκληρωτικὰ εγκαταλειφθεῖ ἀπὸ τον θεό. Το πρώτο λοιπὸν βῆμα του Θεοῦ ἦταν νὰ τα παραλάβει ὅπως ἦταν τότε καὶ νὰ τα ἀνασχηματίσει μέσω συγκεκριμένων μορφῶν καὶ ἀριθμῶν*» (μετάφραση Β. Κάλφας).
  - Αξίζει, επίσης, να επισημανθεί ότι η χρήση συνώνυμων ρημάτων που σημαίνουν κατασκευάζω / πλάθω, «*τυποῦσιν, κεράννυται*» στον Πρωταγόρα, «*πλάθουν*» στο παράλληλο κείμενο, παραπέμπουν στην κεραμική τέχνη αισθητοποιώντας τον τρόπο, τη μέθοδο, την τεχνική της δημιουργίας των όντων στους αρχαιοελληνικούς μύθους και μάλιστα μέσω του **ανθρωπομορφισμού** των θεών.
  - Τέλος, η **γαιοκρατική φυσική θεωρία του Ξενοφάνη επιβεβαιώνεται**, καθώς κατά τον Πρωταγόρα η γη και το πυρ είναι τα πρώτα στοιχεία, που με την ένωσή τους σχηματίστηκαν τα όντα, αναφερόμενος, ωστόσο, και στην ανάμειξη άλλων δύο στοιχείων, του νερού (όπως και ο Ξενοφάνης) και του αέρα.¹

Έτσι λοιπόν γίνεται αντιληπτή η σύνδεση διαφόρων δοξασιών σε σχέση με τη δημιουργία του κόσμου. Κοινές αντιλήψεις για ένα αιώνιο πανανθρώπινο ερώτημα: Πως δημιουργηθήκαμε; Ποια η αρχή της ζωής;

¹ πηγή: *ΙΕΠ Τράπεζα θεμάτων*, αναβάθμιση 2023, θέματα 26120 & 26118.

- B3. α.** γένη, είμαρμένος, κεράννυται, ἄγειν, νέμων
B3. β. υπόγειος, γεωλόγος, υπέργειος, γεωγραφία, γεωπόνος
- B4. α.** Λάθος **β.** Λάθος **γ.** Σωστό **δ.** Λάθος **ε.** Σωστό

Αδίδακτο κείμενο

Γ1. Ξενοφώντας, Ελληνικά, 5.1.13-14

Μονάδες 20

Πρωτότυπο κείμενο	Νεοελληνική απόδοση
<p>ἐπεὶ δὲ οὗτοι ἔπεσον, ἐτράπησαν δὴ καὶ οἱ ἄλλοι. Καὶ ἀπέθανον Αἰγινήτων μὲν ὡς πενήντα καὶ ἑκατόν (...).</p> <p>[13] Ἐκ δὲ τούτου οἱ μὲν Ἀθηναῖοι, ὥσπερ ἐν εἰρήνῃ, ἔπλεον τὴν θάλατταν· οὐδὲ γὰρ τῷ Ἐτεονίκῳ ἤθελον οἱ ναῦται καίπερ ἀναγκάζοντι ἐμβάλλειν, ἐπεὶ μισθὸν οὐκ ἔδιδου.</p> <p>Ἐκ δὲ τούτου οἱ Λακεδαιμόνιοι Τελευτίαν αὖ ἐκπέμπουσιν ἐπὶ ταύτας τὰς ναῦς ναύαρχον. Ὡς δὲ εἶδον αὐτὸν ἦκοντα οἱ ναῦται, ὑπερήσθησαν. Ὁ δ' αὐτοὺς συγκαλέσας εἶπε τοιάδε·</p> <p>[14] «ὦ ἄνδρες στρατιῶται, ἐγὼ χρήματα μὲν οὐκ ἔχων ἦκα· ἐὰν μέντοι θεὸς ἐθέλη καὶ ὑμεῖς συμπροθυμῆσθε, πειράσομαι τὰ ἐπιτήδεια ὑμῖν ὡς πλεῖστα πορίζειν..</p>	<p>Αφού ἔπεσαν (: σκοτώθηκαν) αὐτοί, τράπηκαν σε φυγή καὶ οἱ υπόλοιποι. Καὶ σκοτώθηκαν περίπου ἑκατόν πενήντα ἀπὸ τοὺς Αἰγινήτες (...)</p> <p>Μετά ἀπ' αὐτὸ οἱ Αθηναῖοι ἔπλεαν στὴ θάλασσα, ὅπως ἀκριβῶς σε περίοδο εἰρήνης· καὶ καθόλου δὲν ἤθελαν οἱ ναῦτες νὰ μπουν σε σειρά (/ κωπηλατοῦν / νὰ εκπληρῶνουν τὰ καθήκοντά τους) γιὰ τὸν Ἐτεόνικο παρόλο που τοὺς πίεζε, ἐπειδὴ δὲν τοὺς ἔδινε μισθό·</p> <p>Ἐπειτὰ ἀπὸ αὐτὸ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔστειλαν ξανά τὸν Τελευτία ὡς ναύαρχο σ' αὐτὰ τὰ πλοία.</p> <p>Ὅταν λοιπὸν εἶδαν τὰ πληρώματα αὐτὸν νὰ ἔχει καταφθάσει, ἐνθουσιάστηκαν.</p> <p>Κι ἐκεῖνος ἀφού τοὺς συγκέντρωσε τοὺς εἶπε τὰ ἐξῆς: «Στρατιῶτες, ἐγὼ ἔχω ἐρθεῖ χωρὶς νὰ ἔχω χρήματα· ἀν ὅμως [το] θέλει ὁ θεός, κι (ἀν) εἴστε κι εσεῖς τὸ ἴδιο πρόθυμοι [νὰ κάνετε ὅ,τι πρέπει], θὰ προσπαθῆσω νὰ σας εξασφαλίσω ὅσο τὸ δυνατό καλύτερο ἀνεφοδιασμό (/περισσότερα εφόδια) .</p>

Γ2. 5 σημεία (•) x 2 μονάδες = 10 μονάδες.

Στο παρόν απόσπασμα ἀπὸ τὸ 5ο βιβλίο τῶν Ἑλληνικῶν τοῦ Ξενοφῶντα παρακολουθοῦμε τὸν Τελευτία νὰ προσπαθεῖ νὰ ἐλέγξει τοὺς ναῦτες του, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν πρόσβαση ἀκόμη καὶ σε βασικὰ ἀγαθὰ, ὥστε νὰ ἀποφευχθεῖ μιὰ ανταρσία. Ὁ Τελευτίας ἀναδεικνύεται στὸ κείμενο ὡς ἓνας πραγματικὸς στρατιωτικὸς ηγέτης, που γνωρίζει πῶς νὰ ἀπευθυνθεῖ στους στρατιῶτες του, με διαρκεῖς ἐπικλήσεις στὸ συναίσθημα.

- Ἀρχικὰ ἀποκαλύπτει ὅτι **καταφθάνει χωρὶς χρήματα γιὰ τὴν μισθοδοσία** τους, δεσμεύεται ὅμως ὅτι **θα καταβάλει προσπάθειες**, με τὴ βοήθεια τοῦ θεοῦ καὶ τὴν ἀρωγὴ τῶν στρατιωτῶν του, γιὰ νὰ εξασφαλίσῃ ὅσο γίνεται καλύτερο ἀνεφοδιασμό. («ὦ ἄνδρες στρατιῶται, ... ὑμῖν ὡς πλεῖστα πορίζειν»)
- Τονίζει ὅτι ὡς διοικητὴς, **προσεύχεται τὸ ἴδιο γιὰ τὶς ζωὲς τῶν στρατιωτῶν του καὶ τὴ δική του**, ἐνῶ ἐνδιαφέρεται περισσότερο γιὰ **τὴν διατροφή ἐκείνων παρά γιὰ τὴ δική του**. («Ἐὺ δ' ἴστε... ἔχειν»). Ἰσχυρίζεται χαρακτηριστικὰ ὅτι θὰ προτιμοῦσε νὰ μείνει ὁ ἴδιος νηστικός δυο μέρες ἀντὶ νὰ πεινάσουν ἐκεῖνοι γιὰ μία. («ἐγὼ δὲ νῆ τοὺς ... ἄσιτος ἢ ὑμᾶς μίαν γενέσθαι»).
- Τοὺς θυμίζει ὅτι **ἦταν πάντα διαθέσιμος σε αὐτούς**, κρατώντας «τὴν πόρτα τοῦ ἀνοικτῆ», καθὼς καὶ ὅτι τὸ ἴδιο θὰ ἐξακολουθεῖ νὰ ἰσχύει. («ἢ γε μὴν θύρα ἢ ... ἀνεφῆξεται δὲ καὶ νῦν»). **Μόνον λοιπὸν ὅταν θὰ ἔχουν ἐκεῖνοι ὅσα χρειάζονται, θὰ μπορεῖ καὶ ὁ ἴδιος νὰ καταναλῶναι περισσότερη τροφή.**
- Ἀπὸ τὴν στιγμή που **καὶ ὁ ἴδιος υποφέρει ἀπὸ τὸ κρύο, τὴ ζέστη καὶ τὴν αὔπνια**, ἀναμένει καὶ ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες του νὰ θεωροῦν ὅτι εἶναι δίκαιο νὰ **υπομένουν τὶς ἴδιες ἀκριβῶς συνθήκες**. («Ὡστε ... πάντα καρτερεῖν.»)
- **Καταλήγει με τὴν παρότρυνση νὰ μὴν λυποῦνται ἀπὸ τὰ δεδομένα αὐτὰ, ἀλλὰ νὰ βρουν στα λόγια του κάποιον ὄφελος**. («Οὐδὲν γὰρ ... λαμβάνητε»), ἐνῶ τονίζει ὅτι καὶ ἡ πόλη τοὺς ἀποκτὰ τὰ ἀγαθὰ ὄχι με ραθυμία, ἀλλὰ **μοχθώντας καὶ κινδυνεύοντας ὅποτε πρέπει**. («ἢ πόλις ... ὅποτε δέοι»).

Γ3. 1 μονάδα για την κάθε σωστή λέξη = 10 μονάδες

- έτρεπόμην
- τέτροφα
- έκπέπομφο
- κηρῦξαι
- λήψομαι
- έλαβον
- έξω /σχήσω
- έσχηκα
- άνοιγομαι
- παρηλλάγην

Γ4. α. 1 μονάδα για κάθε μετατροπή* = 5 μονάδες

* Τελευτίας ναύαρχος - 1 μονάδα

- Όστε όταν πλήρη **έχεται** τὰ επιτήδεια (υπό /) **ύφ' ύμῶν**, τότε και έμє οψεσθε άφθονώτερον διαιτώμενον.
- Έκ δє τούτου **Λακεδαιμονίους** **Τελευτίας** αυ **έκπέπεμπται** έπί ταύτας τας ναυς **ναύαρχος**.

Το ρήμα **έχεται** τέθηκε στον ενικό λόγω αττικής σύνταξης.

Το ποιητικό αίτιο **Λακεδαιμονίους** τέθηκε σε δοτ. προσωπική λόγω του παθητικού παρακειμένου.

Γ4. β. 1 μονάδα για κάθε σημείο (•), με υποχρεωτική την αναφορά στα έντονα γράμματα = 4 μονάδες

τά τ' επιτήδεια θαυμάσαιτε αν ίσως:

- Κύρια Πρόταση **Κρίσεως**,
- Εκφέρεται με **δυνητική ευκτική** διότι δηλώνει το δυνατό ή πιθανό στο παρόν-μέλλον κάτω από προϋποθέσεις.

άγετε, ω άνδρες, δειπνήσητε μέν άπερ και ως έμέλλετε:

- Κύρια Πρόταση **Επιθυμίας**,
- Εκφέρεται με το μόριο **άγετε** + **προτρεπτική Υποτακτική** διότι δηλώνει **προτροπή**.

Γ4.γ. 1 μονάδα για τη σωστή επιλογή.

- ☞ Το ρήμα **έκτήσατο**, που έχει υπογραμμισθεί στο παραπάνω χωρίο, **ΙΙ. Είναι μέσης διάθεσης, περιποιητικό, δηλώνοντας την ωφέλεια του υποκειμένου του.**